

Володимир Мотрич

О. ЗАХАРЕНКО ПРО ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У вітчизняній педагогіці проблема виховання щасливої особистості є однією з актуальних. У руслі цієї фундаментальної проблеми проводиться дослідження, з деякими результатами якого знайомить стаття. Автор аналізує погляди відомого українського педагога і громадського діяча О. А. Захаренка на питання формування важливої професійної якості майбутнього вчителя – здатності бути щасливим і робити щасливими оточуючих, передусім учнів. Акцентовується увага на особливостях розвитку означеної професійної якості майбутнього вчителя в умовах ВНЗ.

Ключові слова: професійна майстерність, майбутній учитель, щастя, щастя учителя, щасливий учитель.

Нова освітня парадигма в Україні спрямована на те, щоб майбутній вчитель оволодів не лише багажем знань, різноманітними технологіями освітньої діяльності, а й сформувався як щаслива особистість здатна робити щасливими оточуючих, передусім учнів. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є дослідження спадщини фундаторів і носіїв оригінальних педагогічних технологій. У цьому контексті особливого значення набуває творчий доробок відомого українського педагога О. Захаренка.

У сучасній вітчизняній педагогічній науці проблема формування щасливої особистості майбутнього вчителя не була предметом спеціального дослідження. На деякі аспекти її вирішення звернена увага в наукових розвідках Г. Васяновича, В. Ніснер, Д. Пашенка.

Питання творчої спадщини О. Захаренка висвітлені в працях С. Захаренка, І. Зязюна, В. Кременя, Ю. Мальованого, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін. Втім залишаються не до кінця розкриті погляди вченого на те, яку роль відіграє вища школа у формуванні важливої якості професійної майстерності майбутнього вчителя – здатності бути щасливим і робити щасливими учнів.

Формування мети статті полягає у розкритті поглядів відомого українського педагога О. Захаренка на роль ВНЗ у формуванні важливої складової педагогічної майстерності майбутнього вчителя: бути щасливим і робити щасливими оточуючих, передусім учнів.

У концепції педагогічної освіти підкреслюється, що сучасний розвиток суспільства вимагає удосконалення системи підготовки педагогічних працівників. Якщо завдання національної освіти – дати суспільству щасливу молоду людину, необхідно, щоб і педагогічна освіта

була націлена на його здійснення [4, с. 658].

Одним із представників інноваційної навчально-виховної системи, зачинателем педагогіки співробітництва був директор Сахнівської середньої школи на Черкащині О. Захаренко. Відповідно до мети статті важливо з'ясувати, як у працях знаного гуманіста розкривається роль ВНЗ у формуванні важливої якості вчителя – бути щасливим і робити щасливими учнів.

Навчання у ВНЗ і безпосередня практична діяльність на посаді директора школи переконали О. Захаренка в тому, що дитина з її неповторним світом має вирости щасливою людиною, бо поруч неї щасливий і мудрий наставник, який навчає її самостійно думати і практично діяти і, безперечно, не дозволить безцільно і непродуктивно проживати свій учнівський вік. Суспільство, на думку педагога, покладає великі надії на виховання щасливої людини через педагогічну освіту учителя, створюючи сприятливі умови для всебічного розвитку підростаючого покоління.

За переконанням Олександра Антоновича, щасливий учитель формується передусім у вищому навчальному закладі. Тому викладачі психолого-педагогічних дисциплін повинні особливу увагу звертати на формування у майбутніх учителів такої складової педагогічної майстерності як здатності бути щасливою людиною. Аналіз педагогічної спадщини педагога-новатора дав змогу виокремити найважливіші питання, які стосуються поставленої нами проблеми.

Майбутній вчитель повинен чітко розуміти сутність філософсько-педагогічних понять «щастя», «щастя вчителя», «щасливий учитель». Відповідно до мети статті важливо з'ясувати, що вкладав О. Захаренко у зміст таких понять. У праці «210 шкільних лінійок» вчений констатує: «Щастя в пізнанні оточуючого світу і самого себе, в щоденному відкритті, пошуку істини, щастя у взаємній повазі, в коханні. Щастя в дітях, щастя у відчутті своєї значимості в цьому білому світі [1, с. 204].

На основі загального розуміння сутності поняття «щастя» вчений підводить майбутніх педагогів до розуміння поняття «щастя учителя». О. Захаренко вважав, що щастя вчителя – це особливий стан його переживань і задоволень, в основі якого лежить прагнення до пізнання світу і його краси, до спілкування з учнями та їх батьками та відчуття своєї значимості в житті вихованців.

Викладачі психолого-педагогічних дисциплін акцентують увагу майбутніх учителів на розумінні основних складових щастя учителя:

– праця за покликанням. Учительська діяльність, наголошував О. Захаренко, буде тоді за покликанням, коли розуміння її необхідності і важливості поєднується з особливим задоволенням, натхненням, піднесенням, коли вихователь знаходить в ній втіху і радість. Мова йде про те, щоб педагогічна діяльність була улюбленою справою вчителя, щастям. За таких обставин його вихованці зростатимуть щасливими людьми.

– любов до дітей, до своєї професії. Слушна думка Олександра

Антоновича, який був переконаний в тому, що педагог повинен любити свою професію, віддаватися своїй роботі, вважати її метою всіх своїх зусиль. Майбутні вчителі мають вчитися в О. Захаренка мудрій людській любові до учнів, його завзятості у справі освіти.

– важлива складова щастя вчителя – здоров'я. У зверненні до молодих вчителів знаний педагог наголошував: «Попіклуйтесь про своє здоров'я, про здоров'я своїх ближніх, дітей, колег поставивши своєю метою життя навчити себе підтримувати і змінювати своє здоров'я» [5, с. 45]. Щастя немислиме «без міцного здоров'я, свіжого подиху, весняної бадьорості», – стверджує мудрий педагог [1, с. 204]. Зміцненню здоров'я, за переконанням О. Захаренка, сприяють гумор, усмішка, позитивне ставлення до життя, які зближують вчителя з учнями, продукують з них найкращі почуття і задоволення.

– педагогічний колектив, на думку творця авторської школи, буде щасливим, коли у нього велика ціль, яка робить життя вихователів і вихованців яскравим, радісним, повнокровним. Ідея, що захоплює зразу трьох: учителя, учнів, батьків, народжується і тут же реалізується. Якщо така мрія є, і діти, і дорослі бігають в школу із задоволенням. Усі проблеми легко розв'язуються. «Мрія, захопленість – ось дійсне повітря справжньої школи» [5, с. 50]. Водночас Сахнівський гуманіст застерігає майбутніх вчителів від нереальних ілюзорних мрій. Педагог має виховати особистість, яка здатна не тільки мріяти, а й здійснювати задумане. І цей процес буде безперервним, бо одна мрія породжує іншу, але обов'язково реальну, яку можна досягти, втілити в життя.

– мрія тісно пов'язана з творчістю, тому щастя вчителя – це творча праця, розумова і фізична, якою повинен бути охоплений весь колектив педагогів і учнів. На практичних заняттях з педагогіки важливо розкрити б таємниць творчості за О. Захаренком, кожна з яких має важливе значення у формуванні особистості майбутнього вчителя. Щоб стати творчим учителем, треба зробити дитяче життя змістовним і цікавим «Тоді прийде очікуваний успіх і ви дістанете справжню насолоду від педагогічної праці [3, с. 78].

– навчання у ВНЗ повинно націлювати майбутнього вчителя на роботу з сім'єю. Педагог-гуманіст підкреслює: там, де забута сім'я немає дитячого щастя «Кажуть, що щастя людини в дітях. А до них причетна школа. Отже, безпосереднім творцем щастя багатьох сімей є вчитель», – стверджує відомий педагог [2, с. 94].

Усебічне вивчення поглядів О. Захаренка на сутність поняття «щастя вчителя» дає змогу майбутнім вчителям усвідомити інше поняття – «щасливий учитель». За О. Захаренком, щасливий учитель – це людина, яка обрала свою професію за покликанням, любить дітей, прагне до спілкування з ними. Це працелюбна, здорова, життєрадісна, творча, толерантна особистість.

У своїх виступах перед викладачами і студентами ВНЗ учений-новатор розвиває думку про те, що крім лекційних і практичних занять є

інші види організації навчально-виховної діяльності, які сприяють формуванню щасливої особистості майбутнього вчителя, а саме: педагогічна практика, фестивалі педмайстерності, творчі концерти, диспути, багатогранна індивідуальна виховна робота в академгрупах.

Серед багатьох форм роботи, на думку О. Захаренка, особливе значення має педагогічна практика, яка поєднує теоретичні знання, уявлення студента про майбутню професію з реальною дійсністю. У процесі проведення практики студенти порівнюють свої можливості з вимогами учительської праці, впевнюються в тому, які педагогічні якості і здібності у них розвинені більше, а які ще необхідно розвивати, чи правильно вони обрали професію. Методисти, відвідуючи уроки і виховні години студента-практиканта, виявляють його слабкі і сильні сторони, аналізують хід і результати діяльності, висловлюють конкретні рекомендації і поради, вчать рефлексії, що дає змогу керувати процесом становлення щасливої особистості майбутнього вчителя. Це ж стосується організації літньої педагогічної практики в оздоровчих таборах, де студенти оволодівають премудрощами професії, працюючи вожатими і вихователями. Майбутні вчителі організують колективні творчі справи, ігри-конкурси в загонах, танцюють, співають, інсценізують.

Отже, О. Захаренко був переконаний в тому, що молодий педагог, прийшовши після ВНЗ в школу, відчує свою потребу оточуючим. «Щастя, коли ти комусь потрібен. А якщо потрібен суспільству, то особливе щастя», – резюмує педагог-гуманіст [5, с. 20].

Багато вчителів з теплими почуттями і гордістю згадують свою альма-матер, коли їм випало щастя навчитися у ВНЗ, де їх оточувала атмосфера допитливості, прагнення до знань, творчої думки, тобто атмосфера, яка формувала щасливого наставника молоді. Свої глибокі знання і багаті духовні цінності молоді вчителі несуть у школу з однією метою: створити сприятливе виховне середовище для навчання і виховання кожного учня. Наведемо приклад школи, де працюють творчі вчителі, яких альма-матер озброїла найважливішим – любов'ю до дитини, вірою в її можливості і здатністю робити учнів щасливими. Золотоніська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат для дітей з особливими розумовими можливостями. Це освітній центр, школа вільного розвитку, де створені оптимальні умови для навчання і виховання дітей, в якій педагоги чітко дотримуються настанов вищої школи: відмова від авторитарного стилю керівництва; створення сприятливих умов для відчуття повноти життєдіяльності учнів та педагогів; виховання шанобливого ставлення до школи, вчителя, поваги до людини, праці; формування працелюбної особистості учня.

Головним завданням школи є підготовка дітей до самостійного життя та корекція їх розвитку. Разом узяті навчання, виховання та корекція забезпечують компенсаторний шлях розвитку дитини. Злагоджена діяльність педагогічного колективу дає плідні результати: більшість учнів успішно навчаються, самореалізуються у різноманітній позакласній

діяльності, у праці; випускники 10 класу на протязі 3-ох років займають призові місця із швейної та сільськогосподарської справи. Педагоги школи – це щасливі люди, які в непростих умовах роботи з учнями, що мають обмежені розумові можливості, творчо реалізують мудрі поради викладачів ВНЗ та свого земляка О. Захаренка. Великий педагог вірив у те, що майбутнє планети в руках учителя: «Майбутнє – це діти. Давайте ж зробимо все, щоб вони були щасливими» звертається до майбутніх вчителів О. Захаренко [5, с. 40а].

Проаналізувавши погляди О. Захаренка на роль ВНЗ у формуванні важливої складової професійної майстерності майбутнього вчителя – здатності бути щасливим і робити щасливими оточуючих – ми прийшли до висновку, що ВНЗ мають розв'язати два найважливіших завдання: по-перше, сприяти вступу на навчання до педагогічних ВНЗ тим випускникам загальноосвітніх шкіл, які мають вроджену любов до дітей і природний нахил до виховання; по-друге, в процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін, педагогічної практики та різноманітної виховної роботи із студентами звертати особливу увагу на формування вище вказаної якості у майбутніх вчителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Захаренко О. А. 210 шкільних лінійок, проведених в сільській школі протягом 1998–2000 року / О. А. Захаренко, С. О. Захаренко. – Сахнівка : (б.в), 2002. – 295 с.
2. Захаренко О. А. про родинне виховання / уклад. С. О. Захаренко ; за ред. Л. І. Прокопенко. – Черкаси : Вид. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2006. – 100 с.
3. Захаренко О. А. Слово до нащадків / О. А. Захаренко ; АПН України, МОН України. – К. : СПД Богданова А. М., 2006. – 213 с.
4. Концепція педагогічної освіти: схвалено МОН України 23 грудня 1998 року // Історія української школи і педагогіки : хрестоматія [уклад. О. О. Любар] ; за ред. В. Г. Кременя. – К. : Знання, 2005. – С. 658–670.
5. Приватний архів родини Захаренків [с. 20, 40 а, 45, 50].